



Radoslav Bužančić  
Split

## PLUTEJ IZ CRKVE SV. BARTULA NA RESNIKU

UDK: 73.027(497.5Resnik)

*Rukopis primljen za tisak 14. IV. 2017.*

*Klesarstvo i graditeljstvo, Pučišća, 2017., br. 1-2*

*Izvorni znanstveni članak*

*Original scientific paper*

U tekstu o obnovi crkve sv. Bartula u Kaštel Štafiliću autor raspravlja o reutilizaciji dijelova mramornih oltarskih pregrada ranosrednjovjekovnih crkava. Plutej 9. stoljeća neke predromaničke oltarne pregrade ugrađen je kao mramorna menza oltara. Slični slučajevi obnove oltara s ugradnjom predromaničkih pluteja otkriveni su kod nedavne obnove sv. Andrije i sv. Tudora na Čiovu i pripadaju vremenu obnove zapuštenih poljskih crkava u 17. stoljeća.

*Ključne riječi:* crkva sv. Bartula; Kaštel Štafilić; plutej; *korboden*; predromanika

Prilikom obnove, u proljeće 2011. godine, među ostalim radovima očišćena je i menza glavnog oltara u apsidi novovjekovne crkve sv. Bartula na Resniku.<sup>1</sup> Kod demontaže mramorne ploče, položene na zidanom antepediju, otkriven je ulomak ranosrednjovjekovne oltarske pregrade kojem je glatka strana poslužila kao stol baroknog oltara. Pleterom ornamentirana površina bila je okrenuta i utopljena u vapneni mort. Ploča s motivom košarasta dna, izrađena od prokoneškog mramora, pripadala je oltarnoj pregradi neke predromaničke crkve, a u oltar Sv. Bartula ugrađena je u vrijeme njezine novovjeke pregradnje.

Ploča nije u cjelini sačuvana. Njen donji dio otklesan je kako bi se dimenzijom prilagodila geometriji male polukružne apsida, a gornji dio ploče je stanjen kako bi se osigurala jednaka debljina po cijeloj površini. Radi se o pluteju predromaničke crkve s radiranim ornamentom grede, zadebljanja koje je obrubljivalo njegov gornji kraj, koji je osiguravao dostatnu širinu za postavljanje stupova oltarne

<sup>1</sup> Crkvice se nalazi unutar zaštićenog pojasa Zračne luke Split, koja je Župi Kaštel Štafilića pomogla obnovu 2011. godine.



*Crkva sv. Bartula na Resniku u Kaštel Štafiliću*



*Pogled na svetište crkve sv. Bartula nakon uređenja*

pregrade (*septum, cancellus*). Plutej s motivom dna pletene košare (*korboden*) ukrašen je florealnim detaljima, stiliziranim cvjetovima ljiljana (*lilium*) u uglovima, listovima bršljana (*hedera helix*) prepletenim s troprutim vrpčama i motivom ruže u sredini. Pripada specifičnom *korboden* ukrasu kakav se često sreće na dekorativnoj plastici 9. st.<sup>2</sup>

Cvjetovi ljiljana simbol su Bl. Djevice Marije, nevinosti i čistoće, a listovi bršljana vjernosti i vječnosti. Njihova isprepletenost s troprutim vrpčama i pletenicama ima dublji filozofski smisao i predstavlja prastari ideogram oblika i prisutnosti Božje. Zanimljivo je tumačenje ugaonih cvjetnih prikaza kao procvjetalih palmi, prikaza blažene vječnosti sadržane u psalmu 19:13: *justus ut palma florebit...*<sup>3</sup> Pored florealnih motiva, plutej je ukrašen i s dva pauna simetrično postavljena s obje strane troprute kružnice. Prikaz ptica čest je motiv na predromaničkim plutejima, mada paunovi prikazani na pluteju svojom veličinom i dominantnim rasporedom više priliče ukrasu tegurija ili lukova ciborija tog doba nego dekorativnoj plastici pluteja. Simbolika pauna, poput hedere, upućuje na vječni život, a njegovo, prema tadašnjem vjerovanju neraspadljivo tijelo, simbol je besmrtnosti i uskrsnuća Kristova. Plutej iz crkve sv. Bartula, po svom se oblikovanju uklapa u karakterističnu tipologiju predromaničke plastike s kanonskom shemom koja se često javlja na prostoru rane srednjovjekovne hrvatske države, s brojnim primjerima od Zadra do

<sup>2</sup> E. A. Stückelberg, *Langobardische Plastik*. Kempten-München, 1909., 38.

<sup>3</sup> S. Sakač, „Vjerski simbolizam ukrasnih prepleta u staroj hrvatskoj umjetnosti”, *Crkva u svijetu*, I, Split, 1966., 4, 37.



*Pluteji iz crkve sv. Bartula*

Splita, a slični primjeri mogu se naći na širem području od sjeverne Italije do južne Dalmacije. Pleterni ukras ovog pluteja, s poljem u koje je upisana kružnica od troprute trake, a u nju je upisan dijagonalno zarotirani kvadrat od istovrsne vrpce, iznimno je blizak motivima što ih nalazimo na trogirskom području. Plutej s *korbboden* motivom iz lapidarija Gradskog muzeja u Trogiru iz nepoznate predromaničke crkve primjer je geometrijskog ornamenta i dekorativne florealne plastike koja po oblikovanju i rasporedu unutar polja ima istovjetni likovni predložak kao i plutej iz Sv. Bartula.<sup>4</sup> Isti se ornament susreće na ulomcima mramornih ploča iz crkve sv. Mavra u Žednome na otoku Čiovu,<sup>5</sup> a istim su motivima ukrašeni i ulomci pluteja crkve sv. Mihovila u Brnazama.<sup>6</sup> Iznimno sličan *korbboden* ornament nalazimo i na zadarskom području, na reljefnom ukrasu pluteja crkve sv. Križa iz Božave na Dugom otoku.<sup>7</sup>

<sup>4</sup> T. Burić, „Predromanička skulptura u Trogiru“, *Starohrvatska prosvjeta*, ser. 3, sv. 12, Split, 1982., 131, 148-149, 156-157, Tab. V/11a-b. Ovaj primjer, kao i ostali u daljnjem tekstu, obrađen je u korpusu predromaničkog graditeljstva Dalmacije: T. Marasović, *Dalmatia preromantica, Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji*, III, Split- Zagreb, 2009.

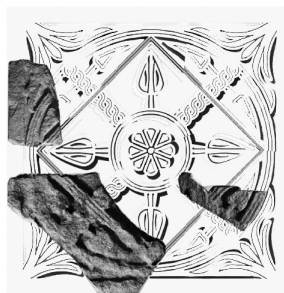
<sup>5</sup> T. Burić, „Ulomci predromaničke skulpture iz Žednog na otoku Čiovu i crkva sv. Vitala u Divuljama na predjelu Tarce“, *Scripta Branimiro Gabričević dicata*, Trilj, 2010., 227-256.

<sup>6</sup> S. Gunjača, „Starohrvatska crkva i kasnosrednjovjekovno groblje u Brnazima kod Sinja“, *SHP*, III/4, 85-134.

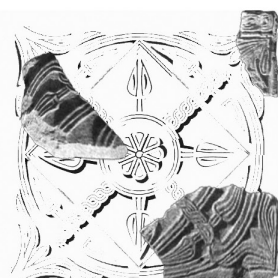
<sup>7</sup> I. Petricioli, „Novi nalazi predromaničke skulpture na Dugom otoku“, *SHP*, III/5, 179-180.



1.



2.



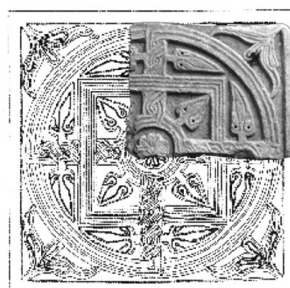
3.



4.



5.



6.

1. Plutej nepoznate predromaničke crkve iz Trogira (Muzej grada)
2. Plutej predromaničke crkve iz crkve sv. Mavra u Žednom
3. Plutej predromaničke crkve sv. Mihovila iz Brnaza
4. Plutej predromaničke crkve sv. Nikole, Božava na Dugom otoku
5. Plutej predromaničke crkve sv. Mihovila na obali, Split
6. Plutej predromaničke crkve sv. Marije na Poljudu, Split

I splitski primjeri pokazuju raširenost upotrebe ovog motiva. Za usporedbu mogu poslužiti ulomak iz poljudske crkve sv. Marije, te ponešto proširen plutej crkve sv. Mihovila „na obali“ s dvostrukim ornamentiranim poljem.<sup>8</sup> Njihova se geometrija od ranije navedenih primjera razlikuje samo u poziciji upisanog kvadrata koji nije zarotiran u odnosu na osnovno polje pluteja već je s njim sukladan.

Kako u istraživanjima crkve nije pronađeno drugih ulomaka oltarne pregrade, niti tragova koji bi mogli posvjedočiti o nekoj drugoj, ranijoj crkvi, otvara se pitanje kojoj je oltarnoj pregradi izvorno pripadao pronađeni plutej. Je li pripadao starijoj crkvi sv. Bartula koju spominju povijesni izvori, ili je bio dio oltarne pregrade neke druge crkve iz koje je dopremljen za oltarnu menzu ove crkve? Na ta pitanja nije moguće sasvim pouzdano odgovoriti, ali je temeljem analize moguće donijeti neke pretpostavke. Vrlo su oskudni arheološki ostaci pod crkvom koja je sagrađena na kamenitom prirodnom uzvišenju posred trogirskog Velikog polja i ne upućuju na postojanje neke ranije velike građevine na tom mjestu. Istodobno, položaj ove crkvice okružen je brojnim značajnim lokalitetima ranog srednjeg vijeka i u njezinoj su se blizini nalazile mnoge dobro opremljene crkve koje se u doba novovjekovne pregradnje Sv. Bartula spominju kao poljske crkve trogirске biskupije.

Staru crkvu sv. Bartula navodi Valierova vizitacija Trogirске biskupije iz 1576. godine kao ruševnu.<sup>9</sup>

<sup>8</sup> D. Matetić, „Pleterni ulomci iz predromaničke crkve sv. Marije na Poljudu“, *Zbornik Tomislava Marasovića*, Split, 2002., 268-286.

<sup>9</sup> A. Valier, *VISITATIO ECCLESIARUM URBIS ET DIOECESIS TRAGURIENSIS 1576.*, *ASV, CONGR. VESCOVI E REGOLARI, VISITA APOSTOLICA*, 80.

*f. 54r-v*

*Notandum, quod infrascriptae ecclesiae numero XI. omnes sunt campestres, et beneficia simplicia, et sine cura animarum, in agro, seu territorio Tragurii, quae omnes ecclesiae cum pro maiori parte sint uel incuria hominum, uel uetustate et incuria temporis collapsae, curabit reuerendissimus ordinarius, ut seruetur decretum Concilii Tridentini sess. 21. de reformatione C. VII. scilicet, ut quae ualent restaurari restaurentur, quae uero propter inopiam resarciri non possent, uel transferantur in uiciniores et matrices ecclesias, uel si sint dirutae erigatur ibi crux, ut laitus in dicto decreto.*

*1. Ecclesia Sancti Danielis. Rector dominus Benedictus Rotundus collationis orinariae, obligatio rectoris ut celebretur missa suo die festo.*

*2. Ecclesia sancti Eliae, Rector dominus Franciscus Mazzarellus archipresbiter Tragurii obligatio unius missae suo die.*

*3. Ecclesia sancti Viti, collationis ordinarii. Rector reuerendissimus dominus Petrus Cedolinus /f. 54v/ episcopus Nonensis. Obligatio etc. et penitus destructa.*

*4. Ecclesia Sancti Georgii de Ostrogone collationis ordinarii. Rector est reuerendissimus dominus episcopus Bellunen. uidelicet Johannes Baptista Valerius.*

*5. Ecclesia Sancti Vitalis iuris patronatus collegii nobilium Tragurii. Rector dominus Nicolaus Mazzarellus. Obligatio celebrare suo die.*

*6. Ecclesia Sancti Theodori iuris ordinarii. Rector est dominus Lucas Polleni.*

*7. Ecclesia Sancti Stephani supra lecume ordinariae collationis. Rector reuerendus dominus Petrus Cedolinus episcopus Nonae.*

*8. Ecclesia sancti Nicolai de Dinerinz collationis ordinariae. Rector dominus Franciscus Antoniacus canonicus Tragurii.*

Valier na f. 54r-v govori o 11 poljskih (seoskih) crkava u Trogirskom ageru, jednostavnih nadarbina (što znači bez obveze svećenika nadarbenika da na njima obavlja dušobrižništvo). Sve su one porušene najvećim dijelom zbog nebrige ljudi, ili starosti odnosno zbog zuba vremena. Vizitator Valier naredio je da se na njih primijeni dekret 21 sekcije Tridentskog sabora „De reformatione“, poglavlje VII., odnosno da se restaurira ono što vrijedi popraviti, ono pak što ljudi zbog neimaštine ne mogu vratiti, ili neka premjeste u obližnje crkve ili crkve majke, odnosno ako su srušene, neka se na njihovom mjestu postavi križ, kako je opširno određeno u tom dekretu. Nabrojane su crkve sv. Danijela, sv. Ilije, sv. Vida, sv. Jurja od Ostroga (Podmorja, Raduna), sv. Vitala, sv. Tudora, sv. Stjepana supra lecume, sv. Nikole Dinerinza (od Ivernića), sv. Bartula i sv. Eufemije.

Među tih jedanaest crkava, pod brojem 10 zabilježena je crkva sv. Bartula koja je pod jurisdikcijom trogirskog biskupa, a nadarbenik tj. župnik joj je Ivan Celio Cega, koji je u vrijeme Valierove vizitacije bio student u Padovi. Crkva je smještena na brežuljku uz Javorski put koji vodi od morske obale i mjesta gdje se potok Resnik ulijeva u more do Stombrata, tj. uz put koji je od davnina spajao kraljevski predium Bijaće i antički Siculi. Nalazila se na rubu biskupskog posjeda koji se od ušća Resnika protezao do Sv. Vitala i predjela Tarca, a od vremena Arpadovića spominje se u raznim nadarbinama. Sjeverno od nje u Bijaćima nalazila se predromanička crkva sv. Marte. Novovjekovni dokumenti spominju da je bila u posjedu obitelji Dragač, koji su izgradili kaštel na obali mora istočno od Resnika pored antičkog Siculija. Bijaći su u povijesti često bili pljačkani i rušeni, zbog lokalnih razmirica, tatarske provale za vrijeme Arpadovića, a opustošeni su u ratu hrvatsko-ugarskog kralja Ljudevita Velikog Anžuvince s Venecijom, kako piše u ispravi koju donosi Lucić.<sup>10</sup> U drugoj polovici 17. st. Ivan Pavao Garzoni, suvremenik Pavla Andreisa, opisao je trogirsko Veliko polje izloženo turskim napadima riječima:

*Na kopненоj obali, uz more (...) napučenoj s tisuću i šest stotina duša, u se distriktu vide četiri kaštela: Vitturijevih, stari i novi kaštel i onaj Štafiličev, ostala starija mjesta kao Resnik, Lodine i Dragač kao i ona koja su davno razorena treba zanemariti. U svakom zaseoku postoje župne crkve i u svakoj župnik kojeg predlažu patroni...*

*...U tim krajevima postoje mnoge seoske kapele i crkve, odnosno jednostavni beneficiji, koji su pridruženi kaptolskoj menzi; njih ima više od dvadeset na broju s dohotkom od četiri stotine dukata, ali, pravo reći, jedino je onaj Svete Marte pod patronatom građanske porodice Dragač, s godišnjim prihodom od stotinu i pedeset dukata. Terete crkava jedva je moguće pokriti zbog opasnosti od napada...*<sup>11</sup>

---

9. *Ecclesia sancti Nicolai de terra alba iurisdictionis. Rector N.*

10. *Ecclesia Sancti Bartholomaei iurisdictionis ordinarii. Rector dominus Joannes Celius Cigolinus studens Patauii.*

11. *Ecclesia Sanctae Eufemiae iurisdictionis ordinarii. Rector dominus N. Spazzarobba Spalatensis.*

<sup>10</sup> I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I*, Split, 1979., 608.

<sup>11</sup> D. Farlati, *Trogirski biskupi*, Split, 2010., 412.

Crkva sv. Bartula sagrađena je na mjestu stare, nakon Valierove naredbe. Njezinu novu gradnju u 17. st. spominje Andreis, u svom djelu *Povijest grada Trogira* (1673. – 1676.). On piše kako je ne tako davno sazidana pobožnošću seljana, ali oni nisu sačuvali uspomenu na onoga koji je opskrbio.<sup>12</sup>

Drugi Andreisov rukopis *Chiese in Traù* donosi popis crkava pridruženih kapitulskoj menzi koje su opskrbnjene nekretninama; tekst spominje odluku pape o raspodjeli prihoda i obvezu da se u njima godišnje održi misa na dan njihovih titulara. Obveza održavanja mise odnosi se i na tri crkve među kojima je i crkva sv. Bartula, iako nije vidljivo kojim posjedima su opremljene.<sup>13</sup> Usporedbom Valierova i Andreisova teksta vidi se da je crkva sv. Bartula obnovljena između 1576. i 1676. godine, vjerojatno početkom 17. st., a tom vremenu pripada i njezino oblikovanje.

U Garzonijevom opisu navodi se relacija Sv. Marte i Resnika s trogirskom obitelji Dragač koja je na obali mora utvrdila posjed i štitila svoje seljake.

Naselje Bijaći, smješteno podno Trećanice i Velog Bijaća, na nekadašnjem kraljevskom imanju koje se protezalo sve do mora, u vrijeme Valierove vizitacije

<sup>12</sup> P. Andreis, *Povijest grada Trogira I*, Split, 1977., 352.

<sup>13</sup> D. Zelić, „*Chiese in Traù* – rukopis Pavla Andreisa u Muzeju grada Trogira“, *Radovi Instituta za povijesti umjetnosti* 33/2009. (91–114), 113.

Entrata della mensa capitolare della quale  
partecipano tanto li canonici,  
quanti li  
sacerdoti semplici per capita.

L' infrascritte chiese della città, d' isola e del Campo Piculo e Grande erano tutte dottate con stabili. Il beneficio di cadauna veniva goduto da suoi procuratori rettori chi erano elletti da vescovi et si vede dalla nota cavata da un chatastico copiato l' anno 1521 ove sono descritti i loro teneri. Teneri di San Giovanni de Biachio, di San Theodoro d' isola Bua, di San Nicolo in città ove fu prima San Leone e ultimamente Santa Barbara, di San Steffano sopra Ledame, di San Ciprian d' Isola, di San Giulian, di San Pietro de Castello, di Santa Maria in Isola al lito del mare, di Santa Margarita, d' Ogni Santi, di Santi Cosmo e Damian, di Santa Eufemia, di San Vito, di San Nicolo sopra Terra Rossa, di San Zorzi de Xestign, di San Zorzi de Podmoriie, di San Thoma d' Isola, di San Pietro d' isola Bua detto à Drofino, di Santa Maria de Conazvine, di San Martin, di Santa Maria de Monte, di San Nicolo de Ivernich, di San Michiel d' Ivernich, di San Steffano di Terra Rossa, di San Steffano in città, di Santa Maria de Borgo detta de Carmeni, di San Andrea d' Isola, di San Marco d' Isola et di San Daniel. Riccorsè il capitolo e clero con supplica dal conte e giudici (24v) le sia rilasciata fede, come li sacerdoti semplici non hanno alcuna entrata, et l' ottennero in consiglio 1584, 28 genaro ..., con fondamento della quale et honestà della loro dimanda hebbero dalla santità di papa Gregorio XIII bolla 1583, 18 marzo more romano, d' aggregar beneficcii semplici che nell' avvenire sino à ... d' entrata, et formar mensa capitolare, che viene venduta ogni trienio. Dal corpo dell qual prezzo viene primieramente estratto ducati 90 <...> al maistro delli chierici detto del seminario per lo resto si divide ogni trimestre, à ratha porzione di chi havesse più servito. Ordinò il capitolo che nelle chiese da quali haveva riceputo li teneri et collocati in mensa sia celebrato con limitata elemosina ne giorni delle loro festività una messa per cadauna chiesa et si vede esser posto l'obbligo di celebrare anco à San Bartolomeo con ellemosina de lire 14 a San Zorzi fù alla Travarizza de libri 14, a San Giacomo de lire 14 e pure non si vedono quali beni sono stati di questi tre beneficcii.



bilo je napušteno. Zbog straha od turskih napada, napuštena su i ostala sela Podmorja, a kaštel obitelji Dragač, renesansna utvrda na morskoj obali, porušena je koncem 16. st. u sukobu s Turcima.

Nedaleko od kaštela, uz Javorski put koji je od davnine povezivao Bijaće i antičku luku Siculi, porušena je bila i crkva sv. Bartula, podignuta na uzvisini stotinjak metara od kaštela. Stanovnici Podmorja preselili su se u kaštel Štafilić. Mada u kaptolskoj menzi nije ostao spomen o obnoviteljima crkve sv. Bartula, po



*Crkva sv. Tudora u Okrugu Gornjem*

Andreisu, obnovili su je seljaci uništenih sela Resnik Lodine i Dragač, zaselaka naselja Bijaći.

Ova je kronologija značajna za određivanje vremena prenošenja mramornih ulomaka predromaničke skulpture iz porušениh crkava koje su obnovljene prema naredbi vizitatora, a u skladu s odredbama Tridentskog sabora. Taj je postupak postao svojevrsno pravilo. Na isti način postupljeno je i kod crkve koja se našla na istom popisu pod rednim brojem 6, posvećene sv. Tudoru. Crkva se nalazi u Okrugu Gornjem na Čiovu, a danas je uz nju staro groblje. Za vrijeme biskupa Tome Tomasinija u prvoj polovici 15. st., crkva je trebala biti porušena i na njezinu mjestu podignuta samostanska crkva Tijela Kristova u sklopu reformiranog franjevačkog samostana koji se trebao na tom mjestu utemeljiti. Njezina

se nadarbina spominje u oporuci Petra Cipika, ali ta zamisao nikada nije ostvarena. Valier je zatekao ruševnu i zapuštenu, a njezina je obnova uslijedila dogradnjom prednjeg dijela crkve kojom je stara crkva sv. Tudora postala apsidom nove pregradnje. Crkva sv. Tudora, obnovljena u isto vrijeme kad i crkvice sv. Bartula, dobila je bočne oltare kojima su oltarne menze izrađene od mramornih ulomaka pluteja nekih trogirskih predromaničkih crkava. Dva ulomka pluteja s motivom pletera i gredom ukrašenom intermitirajućom lozicom pripadali su oltarnoj pregradi neke trogirске crkve koja je u to vrijeme vjerojatno bila porušena ili je njezina unutrašnjost bila modernizirana uklanjanjem septuma.

Slična se obnova dogodila drugim čiovskim crkvama, poput crkve sv. Mavra u Žednome koja je na isti način u to doba produžena, a u njezinu su se oltaru pronašli ulomci, dekorirani *korbboden* motivom, kojima se podrijetlo dovodi u svezu s kraljevskim predijem Bijaći.<sup>14</sup> Crkva sv. Vitala u Divuljama, na predjelu Tarca,

<sup>14</sup> T. Burić, „Predromaničke oltarne ograde – vijek uporabe i sekundarna namjena“, *Starohrvatska prosvjeta* III, Split, 1997., 66.



*Pluteji iz crkve sv. Tudora*

našla se na spomenutom Valierovom popisu porušenih crkava, ali nije obnovljena, već očito porušena u skladu s naredbom. Ukras iz njezine unutrašnjosti, kao i oltarna plastika iz okruženja crkve sv. Marte, mogao je biti izvorom materijala za gradnju obnovljenih crkava s Valierova popisa.<sup>15</sup>

Crkva sv. Andrije na Čiovu proširena je u baroknu crkvu na isti način, a za menzu njezina oltara upotrijebljena je mramorna ploča pluteja neke predromaničke crkve. Pretostavlja se da je podrijetlo tog pluteja iz Stombrate, a vezano je uz specifično oblikovanje kamene plastike crkve sv. Marte.<sup>16</sup> Crkva sv. Andrije u toj je pregradnji ostala bez svoje izvorne oltarne pregrade, koja njezinu gradnju može precizno datirati u vrijeme Kolomana i sv. Ivana Trogirskog. Dijelovi te pregrade ugrađeni su u baroknu dogradnju pred pročeljem. Od stupova i luka pregrade sastavljena je preslica crkve, a nadvoj nad istodobno otvorenim sjevernim vratima od njene grede.<sup>17</sup> Druga greda pregrade ugrađena je kao doprozornik baroknog otvora pročelja. Dataciju pregrade u početak 12. st. potkrijepit će kubični kapiteli koji su, kao i romanički luk pregrade, ugrađeni u preslicu barokne crkve. Grede

<sup>15</sup> Isti (o. c. 5). „Ulomci predromaničke skulpture iz Žednog na otoku Čiovu i crkva sv. Vitala u Divuljama na predjelu Tarce“, *Scripta Branimiro Gabričević dicata*, Trilj, 2010., 227-256.

<sup>16</sup> I. Babić, „Crkva sv. Andrije na Čiovu“, *PPUD 35*, Split, 1997., 203-222.

<sup>17</sup> T. Burić, „Predromanička skulptura u Trogiru“ *Starohrvatska prosvjeta*, vol. III, 12, Split, 1982., 142. Autor navodi: „Nadvrtnik nad sjevernim bočnim vratima crkve sv. Andrije na otoku Čiovu ukrašen je motivom prepletenih polukružnica, baštinjenih iz bogatog repertoara kasnoantičke starokršćanske umjetnosti... Linije su, naime, tek uparane u kamen i primjer su čistog grafičkog linearizma, pa je stoga ovaj nadvrtnik zasad teško preciznije kronološki definirati.“; *ibidem*, o plutejima iz sv. Tudora, 149.



*Pročelje crkve sv. Andrije  
na Čiovu*



*Zvonik na preslicu na crkvi  
sv. Andrije*

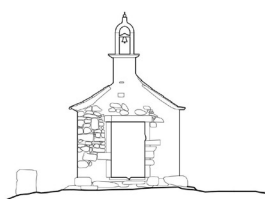


*Nadvratnik sjevernih vrata crkve sv. Andrije*

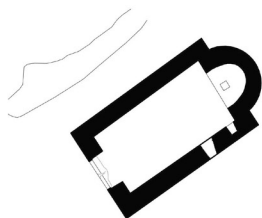
oltarne pregrade ornamentirane su motivom ugraviranih prepletenih polukružnica, a luk naizmjeničnim motivima ugraviranih krugova s upisanim šesterolistom i herkulovih čvorova. Za razliku od ovih kamenih spolija koje pripadaju romaničkoj crkvi sv. Andrije s početka 12. st. plutej upotrebljen kao mramorna menza oltara i tranzena prozora s križem i Andrijinim Kristogramom donesene su za barokne pregradnje iz nepoznate crkve 9. st., kao i kod crke sv. Bartula iz crkve sv. Vitala ili iz Stombrata.

Iz gore navedenoga vidi se da je prenošenje kamenih ulomaka iz porušenih crkava postalo praksa posttridentskog doba te da ga na primjerima trogirskih crkava možemo smatrati modom 17. st. koja je, dakako, usko povezana s oskudicom precioznih uvoznih mramora. Potragu za mramornim materijalom detaljno je opisao Lucić, u svom djelu posvećenom Trogiru, zabilježivši svoju akviziciju mramornih ulomaka za oltar sv. Ivana Trogirskog koji je kao operarij katedrale obnavljao sredinom 17. st.<sup>18</sup> Isusovac Riceputi, pišući svoje djelo *Memorie di cose dalmatiche nella storia della vita di San Giovanni Orsini* oko 1730. godine navodi fantastične seobe kamene plastike iz Sv. Marte, vjerojatno pod dojmom ranije spomenutih reutilizacija mramorne

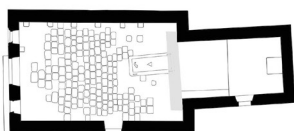
<sup>18</sup> I. Lucić (o. c.).



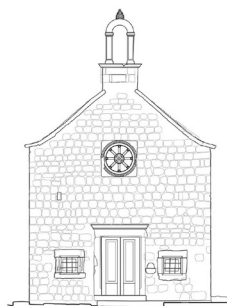
1.



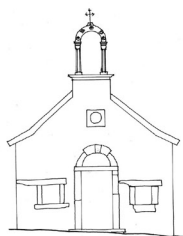
2.



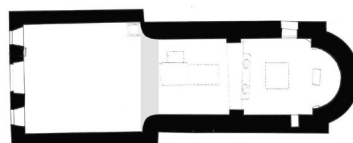
3.



4.



5.



6.



7.

1. Crkva sv. Bartula u Resniku začelje
2. Crkva sv. Bartula u Resniku tlocrt
3. Crkva sv. Tudora u Okrugu Gornjem tlocrt
4. Crkva sv. Tudora u Okrugu Gornjem pročelje
5. Crkva sv. Andrije na Čiovu pročelje
6. Crkva sv. Andrije na Čiovu tlocrt
7. Crkva sv. Mavra u Žednom na Čiovu tlocrt



*Plutej iz crkve sv. Andrije*

plastike s kraljevskog predija Bijaći.<sup>19</sup> Od tog se vremena prenosi predaja o podrijetlu dijelova Radovanova portala s Bijaća, rezidencije hrvatskih vladara, i njegovu prijenosu u Trogir na pročelje prvostolnice.<sup>20</sup>

Kada se spominje reutilizacija srednjovjekovnih oltarnih pregrada, pred očima je najviše Dyggveova preokupacija crkvenim mramornim namještajem iz splitske krstionice, pločama pluteja upotrijebljenim za izradu krsnog zdenca križnog oblika. O tome je sam autor imao podijeljeno mišljenje. Isprva je pluteje iz splitske krstionice crtao kao dio septuma splitske katedrale, a poslije, nakon pronalaska ulomaka oltarne pregrade iz tzv. Šuplje crkve, posvećene sv. Petru i Mojsiju, promijenio je mišljenje, zaključivši da su pluteji, od kojih je sazdan krsni zdenac splitske krstionice, doneseni iz Solina sa spomenutog lokaliteta. Tako nastaje njegova često reproducirana rekonstrukcija oltarne pregrade solinske krunidbene bazilike.<sup>21</sup> Lik Krista pronađen u kliškoj crkvi sv. Vida, zajedno s ulomcima iz Šuplje crkve i plutejima krsnog zdenca splitske krstionice, pripada istoj radionici, štovi-

<sup>19</sup> F. Riceputi, *Memorie di cose dalmatiche nella storia della vita di San Giovanni Orsini*, Zara, 1864., 161.

<sup>20</sup> Lj. Karaman, *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*, Zagreb, 1930., 150.

<sup>21</sup> R. Bužančić, "Dyggve i njegovo zanimanje za centralne građevine Dalmacije", katalog izložbe: *Ejnar Dyggve - istraživanja u Dalmaciji*, Split 2014., 64, 71.



*Unutrašnjost crkve sv. Andrije*

še, možda čak opusu istoga majstora. Međutim, taj nalaz nije moguće tumačiti kao prijenos mramornog materijala iz solinske bazilike za vrijeme pregradnje islamske džamije u crkvu sv. Vida nakon oslobođenja od Turaka 1648. godine. Mramorni ulomak s likom Krista pronađen je u tamburu građevine koju je Murat-beg Tardić podigao u 16. st. na ostacima crkve sv. Vida i uzidan je kao običan građevni materijal kojem je reljef s likom Krista bio položen u obilni vapneni mort. Pripadao je predromaničkoj crkvi sv. Vida.<sup>22</sup> Splitski krsni zdenac, sastavljen od mramornih spolija, nastao je još ranije, svakako puno prije vremena kada je ugradnja spolija starohrvatskih crkava postala svojevrsna moda, kako je to vidljivo u ranije navedenim primjerima 17. st., a u koje se može ubrojiti i pregradnja crkve sv. Bartula i njezin oltar izrađen od mramornog pluteja starohrvatske crkve. Ugradnja kamenih spolija uresa ranijih sakralnih građevina u obnovljena svetišta poznata je od prije Tridentskog koncila (1545. – 1563.), ali je običaj njihova postavljanja imao potpuno drugu svrhu. Oni su ugrađivani poput relikvija u oltare i svetišta. Poznati su primjeri ugradnje kapitela kasnoantičkih crkava u oltare predromaničkih i romaničkih crkava. Crkva sv. Jurja na Velom brdu kod Nerežišća ima kasnoantički

<sup>22</sup> R. Bužančić, "Crkve sv. Vida na Klisu i sv. Marije u Blizni Gornjoj - Prilog proučavanju vladarske predromaničke arhitekture IX. Stoljeća", *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* (PPUD) 42, Split, 2011., 40.



*Tranzena na apsidi crkve sv. Andrije*

kapitel ugrađen u stipes oltara, a isto tako kapitel kasnoantičke crkve nalazi se ugrađen u subseliju apsida trogirске prvostolnice.<sup>23</sup> Spoliji koji se ugrađuju u 17. st. nisu vezani uz kult relikvija niti su preneseni iz porušenih kasnoantičkih crkava zbog svetosti materijala; posljedica su s jedne strane nedostatka mramora kao precioznog materijala za izradu oltara, a s druge strane povećanog zanimanja za povijest i čuvanje uspomena na ranije gradnje, koje u to vrijeme postaju posebno zanimljivi izvori za njezino proučavanje.

<sup>23</sup> V. Kovačić, "The Gradus descensionis in the presbytery of St Lawrence's Cathedral in Trogir", *Hortus Artium Medievalium* (1) 15., 2009., 165.

## THE CHANCEL PANEL FROM THE CHURCH OF ST. BARTHOLOMEW ON RESNIK

### *Summary*

When the modern church of St. Bartholomew on Resnik was renovated in the spring of 2011, the main altar mensa in the apse was cleaned, among other works. Removing the marble slab which was laid over a stone antependium revealed a piece from an early Medieval altar screen, of which the smooth side had served as the table of a Baroque altar. The other side, which was decorated with Croatian interlace, had been placed downwards and smothered in lime mortar. It was made of Proconnesian marble, and had belonged to the altar screen of a pre-Romanesque church. It was incorporated into the altar when the modern church of St. Bartholomew's was built.

The slab is not preserved in its entirety. Its lower part was carved out in order to fit into the shape of the small semicircular apse, while the upper part was filed down to make it uniformly thick through its whole length. This chancel screen or pluteus from a pre-Romanesque church had an etched decorative beam, a thickening demarcating its upper limit, which provided the width needed for mounting the altar screen pillars (*septum, cancellus*). Apart from the basket-weave pattern (known as *korbodden*), it was decorated with floral details, stylized lily flowers (*lilium*) in the corners, ivy leaves (*hedera helix*) intertwined with triple ribbons and a rose at the centre. It belongs to the specific *korbodden* style of ornamentation which was a frequent feature in the decorative art of the 9th century.

Apart from the floral motifs, the pluteus is decorated with two peacocks placed symmetrically on either side of a triple sphere. Birds often featured in pre-Romanesque plutei, although in this case the dominant size and position of the peacocks is more typical of the decoration found on the teguria or the arches of the ciboria of the time, rather than on plutei. The peacock and the ivy represent eternal life, and symbolize Jesus' immortality and Resurrection, according to the belief of the time.

There is much evidence that removing such stone fragments from ruined churches dated to the post-Tridentine age. From the examples found in Trogir's churches we believe it was standard practice in the 17th century, when it would have been closely linked to the scarcity of valuable imported marble. The difficulties of obtaining marble were highlighted by Lucić in his chronicle of Trogir, in which he described acquiring used pieces of marble for the altar of St. John of Trogir when he directed the renovations of the cathedral in the middle of the 17th century.